

Ο Ακάθιστος Ύμνος

Μητροπολιτικό Έργο / Ι.Μ. Φλωρίνης, Πρεσπών και Εορδαίας

- Του Σεβ. Μητροπολίτη Φλωρίνης, Πρεσπών και Εορδαίας κ. Ειρηναίου

Την πέμπτη Παρασκευή της Μεγάλης Τεσσαρακοστής η Εκκλησία μας ψάλλει τον Ακάθιστο Ύμνο προς το πρόσωπο της Υπεραγίας Θεοτόκου. Με αυτόν τον τρόπο οι χριστιανοί Την δοξάζουμε, επειδή Αυτή είναι η «**υψηλοτέρα των Ουρανών**». Την τιμούμε γιατί Αυτή κράτησε στην αγκαλιά Της Αυτόν που τα πάντα βαστάζει και συγκρατεί. Την αγαπούμε διότι Αυτή είναι η μητέρα και προστάτις όλων των ανθρώπων.

Δεν υπάρχει ούτε θα υπάρξει στην ιστορία της ανθρωπότητας άλλο πρόσωπο που να υψώθηκε τόσο πολύ, όσο η Παναγία, η μητέρα του Χριστού. Ιδίως την περίοδο της Μεγάλης Τεσσαρακοστής οι αγωνιζόμενοι χριστιανοί αισθανόμαστε την ανάγκη να προσεγγίσουμε ευλαβικά την μορφή Της και να αντλήσουμε χάρη από την «Κεχαριτωμένη». Σήμερα η μέρα είναι αφιερωμένη στον Ακάθιστο Ύμνο με τον οποίο οι πιστοί εκδηλώνουν ευχαριστίες και εγκώμια προς το πρόσωπό Της. Θα προσπαθήσουμε να δώσουμε πληροφορίες για την ακολουθία του Ακαθίστου Ύμνου με το παρόν κείμενο, έτσι ώστε οι αναγνώστες και με αυτόν τον τρόπο, το να γνωρίσουν δηλαδή την ιστορία της δημιουργίας του Ακαθίστου Ύμνου να υμνήσουν το μοναδικό πρόσωπο της Θεοτόκου. Ας αρχίσουμε την ανάλυσή μας με τους δημιουργούς του Ακαθίστου Ύμνου.

Ο Κανόνας είναι έργο του αγίου Ιωάννου του Δαμασκηνού (οι ειρμοί), π.χ. «Ἀνοίξω τὸ στόμα μου καὶ πληρωθήσεται πνεύματος...». Ο άγιος Ιωσήφ Ξένος ο υμνογράφος έχει γράψει τα τροπάρια π.χ. «Ὁδὸν ἡ κηήσασα, ζωῆς, χαίρε Πανάμωμε, ἡ κατακλυσμοῦ τῆς ἁμαρτίας...». Ο υμνογράφος των 24 οίκων δεν έχει εξακριβωθεί πλήρως από τους μελετητές, αλλά οι περισσότεροι συγκλίνουν στην άποψη του αγίου Ρωμανού του Μελωδού (6ος αι.). Πηγές του ύμνου είναι η Αγία Γραφή, οι Πατέρες της Εκκλησίας, η Γ' Οικουμενική Σύνοδος. Το αδιαμφισβήτητο στοιχείο που έχουμε από τους ιστορικούς είναι ότι ο ύμνος εψάλη για πρώτη φορά στην Κωνσταντινούπολη ως ευχαριστήριοις ωδή προς την Υπεραγία Θεοτόκο, υπέρμαχο στρατηγό του Βυζαντινού κράτους. Ο υμνωδός στο ποίημα του Ακαθίστου Ύμνου βάζει να απευθύνουν χαιρετισμούς προς την Παναγία τα εξής πρόσωπα: ο Αρχάγγελος Γαβριήλ, ο Ιωάννης ο Πρόδρομος μέσα από την μήτρα της μητέρας του, οι ποιμένες, οι μάγοι και οι πιστοί γενικότερα.

Μπορούμε να χωρίσουμε τον Ακάθιστο Ύμνο σε δύο ενότητες. Η πρώτη είναι από το Α έως το Μ και αποτελεί την ιστορική ενότητα και η δεύτερη από το Ν έως το Ω και αποτελεί την δογματική και θεολογική ενότητα. Χωρίζονται ως εξής:

Α) Α-Μ, που αποτελεί το ιστορικό τμήμα:

(Α) Ο πρωτοστάτης άγγελος, ο Γαβριήλ, έρχεται και φέρνει το θεϊκό μήνυμα «Χαΐρε» στην Θεοτόκο.

(Β) Εκείνη απορεί για τον παράδοξο τρόπο της συλλήψεως του Χριστού στην μήτρα της.

(Γ) Ο Γαβριήλ της εξηγεί την απόρρητο βουλή του Θεού.

(Δ) Η δύναμις του Υψίστου επισκιάζει την απειρόγαμο Παρθένο και συλλαμβάνει τον Υιό του Θεού.

(Ε) Η Θεοτόκος επισκέπτεται την συγγενή της Ελισάβετ, την εγκυμονούσα ήδη μητέρα του Προδρόμου, και ανταλλάσσουν προφητικούς λόγους.

(Ζ) Ο Ιωσήφ, ο μνηστήρας της Παρθένου, τaráσσεται από την ζάλη των αμφιβόλων λογισμών, αλλά πληροφορείται από τον άγγελο το μυστήριο της συλλήψεως.

(Η) Ο Χριστός γεννάται και οι ποιμένες προσκυνούν τον Αμνό του Θεού.

(Θ) Ο θεοδρόμος αστέρας δείχνει τον δρόμο στους τρεις μάγους.

(Ι) Αυτοί τον προσκυνούν.

(Κ) Οι θεοφόροι κήρυκες δι' άλλης οδού αναχωρούν για την Βαβυλώνα.

(Λ) Στην Αίγυπτο ο φυγάς Κύριος συντρίβει τα είδωλα και με τον φωτισμό της αληθείας διώχνει το σκότος του ψεύδους.

(Μ) Και ο Συμεών δέχεται στην αγκάλη του ως βρέφος τεσσαρακονθήμερο τον τέλειο Θεό και τέλειο άνθρωπο και λαμβάνει την ποθητή απόλυση.

Β) Ν-Ω, που αποτελεί το δογματικό-θεολογικό τμήμα:

(Ν) Η νέα κτίσις, που δημιουργεί ο Λόγος του Θεού με την σάρκωσή Του, δοξολογεί τον Δημιουργό.

(Ξ) Ο παράξενος -«ο ξένος»- τόκος, προτρέπει τους ανθρώπους να ξενωθούν από τον κόσμο και να μεταθέσουν τον νου τους στον ουρανό.

(Ο) Όλος ήταν στην γη ο δοξολογούμενος Λόγος, αλλά και από τον ουρανό δεν απουσίαζε.

(Π) Οι άγγελοι θαύμασαν το έργο της ενανθρωπήσεως και την κοινωνία του Θεού και των ανθρώπων.

(Ρ) Οι σοφοί και ρήτορες του κόσμου έμειναν άφωνοι, μη μπορώντας να εξηγήσουν το μυστήριο του παρθενικού τόκου.

(Σ) Ο Θεός γίνεται άνθρωπος θέλοντας να σώσει τον κόσμο.

(Τ) Η Παρθένος γίνεται φυλακτήριο τείχος των παρθένων και όλων των πιστών.

(Υ) Κανείς ύμνος δεν μπορεί να πληρώσει τον φόρο του χρέους στον Σαρκωθέντα Βασιλέα.

(Φ) Η Θεοτόκος είναι η φωτοδόχος λαμπάδα, που μας καθοδηγεί στην γνώση του Θεού.

(Χ) Ο Χριστός ήρθε στο κόσμο για να του δώσει χάρη και συγχώρηση.

(Ψ) Η δοξολογία προς τον Υιό συνδέεται και προς την ανύμνηση του εμψύχου ναού Του, της Θεοτόκου.

Ο Ύμνος κλείνει (Ω) με μία θαυμαστή αποστροφή προς την Παρθένο: «Ω πανύμνητε μήτερ ή τεκοῦσα τόν πάντων άγίων άγιώτατον Λόγον...».

Δεν είναι τυχαίο ότι η Εκκλησία επέλεξε ο Ακάθιστος Ύμνος να ψάλλετε μέσα στην Σαρακοστή. Οι λόγοι είναι δύο. Ο πρώτος λατρευτικός και ο δεύτερος ιστορικός. Ας δούμε, λοιπόν, αρχικά τον λατρευτικό. Μέσα στην περίοδο της Σαρακοστής εμπίπτει η μεγάλη εορτή του Ευαγγελισμού της Θεοτόκου. Θυμηθείτε την παροιμία του λαού μας: λείπει ο Μάρτης από την Σαρακοστή; Ο Ευαγγελισμός της Θεοτόκου είναι η μόνη Θεομητορική εορτή που στερείται προεορτίων και μεθεορτίων. Πάντα οι Θεομητορικές εορτές, όπως άλλωστε και οι Δεσποτικές, τιμώνται οκτώ ημέρες. Δηλαδή όλες οι ακολουθίες αυτές τις οκτώ ημέρες έχουν τροπάρια, κανόνες, απολυτίκια που είναι αφιερωμένα στο πρόσωπο του Χριστού ή της Παναγίας. Η μόνη εορτή που δεν εφαρμόζεται το οκταήμερο λατρευτικό ή τιμητικό τυπικό της Εκκλησίας είναι η συγκεκριμένη εορτή, λόγω του πένθιμου χαρακτήρα της Τεσσαρακοστής. Αυτή ακριβώς την έλλειψη έρχεται να καλύψει ο Ακάθιστος Ύμνος, τμηματικά κατά τα απόδειπνα των Παρασκευών της Μεγάλης Τεσσαρακοστής, επειδή το βράδυ της Παρασκευής και το Σάββατο είναι οι ημέρες, που μαζί με την Κυριακή, επιτρέπεται ο εορτασμός χαρμόσυνων γεγονότων και η τέλεση της Θείας Λειτουργίας. Επίσης, σε κάποια τυπικά μοναστηριακά ο Ακάθιστος Ύμνος ψάλλονταν πέντε ημέρες πριν τον Ευαγγελισμό ή στον όρθρο της 25ης Μαρτίου. Με αυτόν τον τρόπο η Εκκλησία δίνει την δυνατότητα στους

πιστούς να προσευχηθούν και να τιμήσουν την Παναγία πέντε ημέρες επιπλέον.

Ο δεύτερος λόγος είναι ιστορικός και είναι ο εξής: Το έτος 626 μ.Χ. και ενώ ο αυτοκράτορας Ηράκλειος μαζί με τον στρατό είχε εκστρατεύσει κατά των Περσών για να υπερασπιστεί τα σύνορα της αυτοκρατορίας, η Κωνσταντινούπολη πολιορκήθηκε αιφνίδια από τους Αβάρους. Μέσα στα τείχη της Πόλεως υπήρχε ελάχιστος στρατός, ο οποίος προσπάθησε να συνθηκολογήσει με τους Αβάρους, οι οποίοι όμως απέρριψαν την πρόταση της εκεχειρίας. Στις 6 Αυγούστου κατέλαβαν την Παναγία των Βλαχερνών και ετοιμάστηκαν για γενική επίθεση και στα χερσαία τείχη και στα θαλάσσια με πολύ στρατό και στόλο αντίστοιχα. Ήταν σίγουρο ότι η Πόλη θα κατακτηθεί. Ο στρατός των Αβάρων σε συνεργασία με τους Πέρσες ήταν τεράστιος, ενώ μέσα στα τείχη ήταν λίγοι στρατιώτες και γυναικόπαιδα. Τότε βλέποντας ο Πατριάρχης Σέργιος τον σίγουρο θάνατο των κατοίκων και την κατάκτηση της Πόλεως παίρνει στα χέρια του την εικόνα της Παναγίας της Βλαχερνίτισσας και ευλογεί τον λαό και τα τείχη. Την νύχτα εκείνη, φοβερός ανεμοστρόβιλος, που αποδόθηκε σε επέμβαση της Παναγίας, καταστρέφει τον εχθρικό στόλο και τον στρατό, σε τέτοιο βαθμό που ανάγκασε τους εναπομείναντες εχθρούς να αποχωρήσουν. Στις 8 Αυγούστου το βράδυ ο Πατριάρχης, ο κλήρος και ο λαός συγκεντρώθηκαν στον ναό της Παναγίας των Βλαχερνών για να πανηγυρίσουν την σωτηρία τους, την οποία απέδωσαν στην Θεοτόκο. Κατά την παράδοση το πλήθος έψαλλε όρθιο προς την Παναγία τον Ύμνο, γι' αυτό και ονομάστηκε Ακάθιστος. Έψαλλαν και ευχαρίστησαν την υπέρμαχο στρατηγό του κράτους, την Παναγία, που τους λύτρωσε από τα δεινά και τον θάνατο.

Κατά την επικρατέστερη άποψη δεν ήταν δυνατό να γραφτεί ο Ύμνος μέσα σε μία νύχτα, απλώς εκείνο το βράδυ εψάλλει για πρώτη φορά το «Τη υπερμάχω στρατηγώ...», το οποίο αντικατέστησε το μέχρι τότε προοίμιο «Το προσταχθέν μυστικώς...». Υπήρχε δηλαδή ο Ύμνος, οι 24 οίκοι, τον οποίο έψαλλαν στην εορτή της Κοιμήσεως της Θεοτόκου, αλλά το βράδυ της 8ης Αυγούστου προσέθεσαν το «Τη υπερμάχω...».

Η Εκκλησία γι' αυτούς τους δύο λόγους αποφάσισε ο Ύμνος να ψάλλεται την Σαρακοστή. Επειδή, πρώτον η Παναγία είναι η υπέρμαχος στρατηγός της ζωής μας και δεύτερον επειδή μπορεί σήμερα να μην κινδυνεύουμε από κατακτήσεις εδαφικές, όμως κινδυνεύουμε από τον μόνιμο κατακτητή και πορθητή της ψυχής μας που είναι ο διάβολος και που οι πολιορκητικές του επιθέσεις την Μεγάλη Τεσσαρακοστή είναι συχνότερες.

Γι' αυτό τον λόγο παρακαλούμε την Παναγία να τον απομακρύνει από τα τείχη της ψυχής και του μυαλού μας. Έτσι, λοιπόν, και εμείς καταλήγουμε στην αρχική

προσφώνηση του Γαβριήλ τιμώντας την Παναγία μας, «Χαίρε κεχαριτωμένη ο Κύριος μετά σου» και την παρακαλούμε γονατιστοί: «Δώσε όχι μόνο να μιλάμε για τον Χριστό και για Σένα που Τον γέννησες, αλλά και να εφαρμόζουμε όσα δίδαξε. Προετοίμασέ μας να γίνουμε και εμείς δούλοι Του, ώστε να αναστηθούμε και να εισέλθουμε στην Βασιλεία των Ουρανών, γιατί σε Αυτόν ανήκει η Βασιλεία και η Δύναμη και η Δόξα και η Τιμή και η Προσκύνησις στους αιώνες. Αμήν».

ΠΗΓΕΣ

1. Ακολουθία Ακαθίστου Ύμνου, Έκδοση Αποστολική Διακονία.
2. Ιωάννου Φουντούλη, «Λογική Λατρεία», Έκδοση Αποστολική Διακονία.
3. Π. Β. Πάσχου, «Έρωσ Ορθοδοξίας», Έκδοση Αποστολική Διακονία.
4. Αγίου Νικολάου Καβάσιλα, «Η Θεομήτωρ», Έκδοση Αποστολικής Διακονίας.
5. Π. Χρήστου, Πατρολογία (Αποφάσεις Γ' Οικουμενικής Συνόδου).
6. Κ. Σκουτέρη, Ιστορία των Δογμάτων.

Εικόνα: Ο Ευαγγελισμός της Θεοτόκου με σκηνές από τη Δημιουργία του ανθρώπου και την έξοδο από τον Παράδεισο, Γεώργιος Κόρδης, 2020.